

Justitieministeriet

Referens:

Justitieministeriets begäran om utlåtande, VN 3796/2023

Ärende:

Ålandsarbetsgruppens betänkande med förslag till lag om ändring av självstyrelselagen för Åland

Förslag till ändringar av 18 och 27 §; utvidgande av landskapets lagstiftningsbehörighet (administrativa ingrepp i den personliga friheten inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet)

Jag konstaterar, att frågan är till denna del i sista hand rättspolitisk och dess avgörande hör till riksdagen och lagtinget.

Jag fäster dock uppmärksamhet på att den nuvarande självstyrelselagens (RP 73/1990 rd) syfte är enligt dess motiveringar att utvidga landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet "på områden som har särskild betydelse för självstyrelsen och inom vilka ändamålsenligheten talar för en enhetlig reglering i landskapet". Då ansåg man dock, att administrativa ingrepp i den personliga friheten är en riksfråga som inte överförs till landskapets lagstiftningsbehörighet. Det är uppenbart, att ingrepp av denna natur avser ett mycket känsligt område med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna; nämligen till exempel vård oberoende av patientens vilja eller omhändertaganden. Egentligen ansågs grundläggande rättigheter tillhöra rikets

lagstiftningsbehörighet även före den nuvarande självstyrelselagen (se RP 73/1990 rd, s. 14; 27 § 2 punkten i den nuvarande självstyrelselagen).

Av det ifrågavarande utkastet får man den uppfattningen att det föreslagna utvidgandet av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten inte egentligen anknyter till förverkligandet av självstyrelsen. Däremot är det fråga om att vissa förvaltningsreformer av särskilt hälso- och sjukvården både tidigare i landskapet och sedermera i fasta Finland har skapat en situation där det enligt utkastet inte finns en uttrycklig rättslig grund för vidtagandet av administrativa ingrepp i den personliga friheten inom Ålands hälso- och sjukvård (s. 6).

Frågan tycks således handla om det lagtekniska sättet genom vilket problemet kommer att lösas. Det föreslagna sättet framstår som ett ganska grovt instrument i förhållande till förändringens syfte, det vill säga till att frågan är om att definiera den behöriga myndigheten. Motiveringarna hänför inte sig till självstyrelsens behov utan till att landskapet redan har lagstiftningsbehörighet relaterad till ingrepp i den personliga friheten i vissa avseenden i övrigt (s. 6). I avsnittet om konsekvenserna hänvisas till att regleringen om de administrativa ingreppen integreras och anpassas till vårdorganisationen och vårdprocessen på Åland (s. 16). Det bör framhållas att den föreslagna bestämmelsen möjliggör landskapets egen reglering av ingrepp i den personliga friheten på de områden som faller under landskapets lagstiftningsbehörighet i övrigt, inte bara inom socialvårdens och hälso- och sjukvårdens område.

I avsnittet om konsekvenserna konstateras, att överföringen av lagstiftningsbehörigheten gällande administrativa ingrepp i den personliga friheten till landskapet inte påverkar de enskilda individernas rättsliga ställning och att utrymmet för skillnader i regleringen inte är stort med beaktandet av grundlagen samt internationella människorättsavtal (s. 16). Därtill hänvisas det till att vid lagstiftningskontrollen av landskapslagar prövas att lagstiftningen uppfyller de konstitutionella krav som ställs på lagstiftningen (s. 16).

Till denna del fäster jag uppmärksamhet på det att en landskapslag kan vid lagstiftningskontrollen förordnas att förfalla i sin helhet eller delvis om lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet. Detta betyder att andra slags frågor, såsom någon annan bristfällighet av bestämmelser, inte behandlas i kontrollen. Konstateras kan också, att det inte är helt sällsynt att en landskapslag eller dess bestämmelse förfaller. Dessa synpunkter gäller också landskapslagstiftning i övrigt, men synpunkterna verkar vara särskilt betydelsefulla i denna regleringskontext som har betydande kopplingar till de grundläggande fri- och rättigheterna.

Motiveringar i utkastet verkar vara motsägelsefulla. På s. 6 konstateras, att den rättsliga grunden för vidtagandet av administrativa ingrepp i den personliga friheten saknas och å andra

sidan konstateras på samma sida med hänsyn till socialvård och hälso- och sjukvård, att ”sistnämnda talar för att också lagstiftningsbehörighet gällande de administrativa ingreppen i den personliga friheten inom hälso- och sjukvården samt socialvården bör överföras. Dessa befogenheter används redan i dagsläget av tjänstemän och myndigheter inom landskaps- och kommunalförvaltningen på Åland, men med stöd av rikslagstiftningen”.

Avsnittet gällande nuläget kunde utvecklas bl. a. genom att beskriva vilken aktör och på vilken grund gör beslut om vård oberoende av patientens vilja i landskapet.

Förslag till ändring av 30 § 9 punkten och till en ny 24 punkt

Enligt utkastet är förslaget till ny 30 § 9 punkt och 24 punkt följande:

Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet sköts på Åland av riksmyndigheterna med iakttagande av följande:

9) de uppgifter som enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur avser planering, styrning eller övervakning av sjukdomsbekämpningen eller bekämpning av sådana sjukdomar och som i riket sköts av riksmyndigheter eller lokalförvaltningen, ska på Åland i den omfattning som anges i en överenskommelseförordning skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag

24) en myndighet som anges i landskapslag sköter i enlighet med vad som föreskrivs genom överenskommelseförordning sådana uppgifter inom hälso- och sjukvården som i riket, enligt på Åland tillämplig rikslagstiftning, hör till riksmyndigheter eller lokalförvaltningen.

Under båda punkter kopplas de åländska myndigheternas befogenheter till både lagen och överenskommelseförordningen. Jag fäster uppmärksamhet på det att punkterna verkar nödvändigtvis förutsätta en giltig överenskommelseförordning. Om en sådan förordning vid någon tidpunkt inte var i kraft, skulle det vara oklart, vilken aktör sköter uppgifter i fråga. I enlighet med 32 § i självstyrelselagen är det dock möjligt att uppsäga överenskommelsen och då skulle det bero på rikets och landskapets samarbete, om en ny överenskommelse kan uppnås.

I 30 § i självstyrelselagen finns det dock redan en liknande koppling till överenskommelseförordningen (enligt 3 punkten deltar landskapsmyndigheterna i befolkningsskyddet i enlighet med vad som stadgas i en överenskommelseförordning). Jag är emellertid inte övertygad om att det föreslagna regleringssättet är lyckat i de här sambanden som är känsliga med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Språkversionerna och utkastets språkliga kvalitet

Utkastet bör genomgås noggrant med tanke på begripligheten och språkversionernas motsvarighet. Åtminstone det finskspråkiga utkastet innehåller sådan text som är svårt att förstå. Till exempel på s. 6: Kun terveydenhuolto uudistettiin niin, että maakunnasta tuli oikeudenalan päämies, maakunta ryhtyi myös hoitamaan siihen liittyviä valtakunnan tehtäviä.

Detta problem har framförts också i samband med tidigare beredning av ändringar av självstyrelselagen för Åland.

Övrigt

I utkastet konstateras, att enligt 3 § 4 punkten i lagen om fördelningen av uppgifter mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman (330/2022) hör anstalter i vilka någon har intagits mot sin vilja samt andra åtgärder som begränsar personens självbestämmanderätt till justitieombudsmannens ansvarsområde (s. 17).

Av denna mening kan man få den uppfattningen att justitiekanslern skulle sakna behörighet i detta avseende. Detta är emellertid inte fallet även om den högsta laglighetsövervakningen av dessa områden har centraliserats till justitieombudsmannen.

Justitiekansler

Tuomas Pöysti

Äldre justitiekanslerssekreterare

Laura Luikku